

Nemzetállamiság és autonómia Romániában

írta Orbán Ferenc

Románia nemzetállamiságát az ország 1989 után elfogadott alkotmányának első szakasza mondja ki, s azt kétségbe vonni vagy bírálni egyenlő a hazaárulással. Márpedig a nemzetállamiság nehezen összeegyeztethető a szubszidiaritás elvén alapuló korszerű államszervezéssel, a régiósítással, a helyi autonómiák erősítésével, mindazzal, amivel az európai felzárkózás, végső soron a valamikori uniós csatlakozás jár. Hiszen a kompetenciák lebontása, átruházása a kisebb gazdasági-területi egységekre - amelyek hatásköre, ezzel pedig önállósága erősödik - egyben a nemzetállamot gyengíti, annak minden felettségét tépázza meg.

A nemzetállami státushoz való görcsös, merev ragaszkodásnak az okai a történelemben keresendők. A mindenkori román történetírás — amely ugyancsak nem mentes az elfogultságtól — azt állítja, hogy az ország története nem más, mint a románok függetlenségért vívott harcának története. Török, tatár, orosz, bolgár, osztrák, magyar s még ki tudja, hány náció osztozott s osztozik máig a románok történelmi jussán. Amit azonban sikerült véres áldozatok árán visszaszerezni és szervezett, egységes nemzetállamba kovácsolni, azt minden románnak szent kötelessége megtartani és védelmezni — mondják a történészek és tanítják az iskolák.

Tény, hogy a XIX. század második feléig Románia, mint olyan, nem létezett. Volt két román fejedelemség, Moldva és Havasalföld, amelyek a török portának, illetőleg a magyar királynak voltak a hűbéresei, 1859 előtt. Ekkor Alexandru Ioan Cuza személyében közös fejedelmet választott a két tartomány és a két fejedelemség egyesüléséből jött létre a román állam. Amely az 1877-es balkáni háborúban aztán végleg kivívta függetlenségét a török birodalommal szemben — ekkortól számíthatjuk a független román államiségét. Ezután következett be "az egységes nemzetállam kiteljesedése", amikor 1918-ban a Gyulafehérvári Nagy Nemzetgyűlés kimondta Erdély egyesülését a "patria muma"-val (anyaország).

Így került egy hazába, a Nagy Romániába "minden románul beszélő és érző ember". Ezt a szemléletet a legkevésbé sem zavarja a történelmi tény, hogy Trianonban a nagyhatalmak önkényesen húzták meg a Duna-menti országok határait, és ennek a szerencsétlen történelmi helyzetnek a következtében vált Erdély román földdé. Szerintük ugyanis Trianon egy fennálló állapotot szentesített, "elismerte a román nép évszázados, következetes határát az egységes nemzetállami létért", s Erdély lecsatolásával "történelmi igazságtétel" történt. Mert Erdély mindig is román föld volt, sőt a román nép bölcsője, hiszen itt, Szászváros mellett, Sarmisegetuzán székelt Decebal, a dák király, akinek népe keveredett a győztes Trianus római seregével, s ebből a keveredésből alakult ki a román nép. A történelmi tény, hogy 1918. december 1-je előtt Erdély soha, egyetlen percig sem tartozott román fennhatóság alá, soha nem volt román, csak magyar fejedelme, előljárója, ugyancsak nem zavarja a román történelemcsinálókat. A délibábos eredetlegenda, a romantikus, átkozmetikázott historizálás, az elfogult történelemszemlélet alapján írt "művek", a tankönyvek, utóbb a nemzeti-szocialista pártpropaganda-gépezet, jelenleg pedig a média ébren tartja a társadalom tudatában a "nagyromán eszmét", ami a nemzetállami ideológiának biztosítja a tömegbázist, a hátteret. Ettől, meg a rossz történelmi lelkiismerettől (mert az "esze mélyén" minden értelmesebb román tudja, milyen történelmi kegy, és nem más a Nagy Románia) van az, hogy mihelyt valaki emberfia — ráadásul még magyar is — autonómiát mer emlegetni, beindul a nagy nemzeti tiltakozás, s a kincstári retorika a revizionizmusról, irredentizmusról, szeparatizmusról. Aki az egységes nemzetállam koncepciója ellen szól, mint tette legutóbb félénken, félszájjal az RMDSZ, amikor a télen a TDRP kormányalakítási tárgyalásokat kezdett az ellenzékkel, nyomban rásütik a hazaárulás bélyegét. (El is hallgattak vele rögvést.) Mint ahogyan az RMDSZ első kongresszusának programdokumentumában a legfontosabb célkitűzésként megfogalmazott autonómiakoncepció is — remélhetőleg csupán egyelőre — ad acta került. Mondván, hogy a román társadalom, a román nép ma még nem elég érett arra, mivel, fiatal nemzet lévén még "nem élte ki" eléggé a nemzettudatát, s amihez

még bizonyos történelmi idő szükségeltetik. Ez a történelmi idő arra kell, hogy a jámbor román tudomásul vegye, értelmiségije, politikusai pedig megemésszék: az európai integráció a szigorúan vett állami szuverenitás bizonyos fokú korlátozásával, így pedig a nemzetállami mindehatóságról való lemondással jár. Ami feltételezi a régiókenti társadalmi szerveződést, s ezzel teret nyit a helyi civil kezdeményezéseknek, amelyek minden kétséget kizáróan bizonyos fokú — és egyre erősödő — területi, gazdasági, kulturális autonómiához, az autonóm szerveződési rendszerek megszilárdulásához vezetnek.

A román hintapolitikával már sok mindent elértek, azonban az egységes nemzetállam megszilárdítása ideológiájának és az európai integráció által megkövetelt államszervezési liberalizmusnak az egyidejű éltetése és összeegyeztetése nem lesz könnyű feladat az elkövetkező, és mindig nacionalista retorikával hatalomra kerülő román kormányok számára. Márpedig nincs ma Romániában olyan korszerű politikai erő, amely szembe helyezkedhetne a nagy-nemzeti elkötelezettségűek konzervativizmusával, akik éppen a nemzeti tényező felülértékelésével, sőt túllihegésével, nemzeti uszítással alakították ki a román társadalomban az intoleranciának azt a légkörét, amely alkalmatlanná tesz bármiféle integrációra. A túlhajtott nacionalizmus nem képes engedményre, csak kizárólagosságra, önmagába fordulásra, a nemzeti köldöknézésre. Kétségtelen, hogy a nemzettudatot mindig is eszközként manipuláló román politika most a saját csapdájába esett: nem veszik komolyan az integrációs óhajáról hangoztatott retorikáját. Mint ahogyan nem is lehet komolyan venni, hiszen ugyancsak kilóg a lóláb: a társadalmi-gazdasági struktúrák maradjanak a régiék ("reformpártoló" kormányok tíz éve jönnek és mennek, de a román gazdaság 80 százaléka még mindig állami tulajdonban van, lehetetlenné téve ezzel a piacgazdaság kialakulását), az európai csatlakozásból pedig csak a hasznot lefölnözni, az előnyöket élvezni. Ez pedig a nyereség-érdekelt Európával szemben nem fog menni!

Már eddig is nehéz volt a román politikai elitnek tudomásul vennie és a közvélemény előtt is beismernie, hogy a legkorszerűbben, legeurópaiabban Romániában is — mint általában az utódállamokban — a magyarok politizálnak, akik az integráció legőszintébb és legkövetkezetesebb hívei. Ami természetes is, hiszen jelenleg csupán az egyesült Európa lazíthat a nemzetállami határok szorításán, s oldhatja meg a nyolcvan esztendő keserves kisebbségi lét során felhalmozódott gondokat. Az erdélyi magyarság — mint ahogyan a másutt élők sem — nem ragad fegyvert, hogy erőszakkal vegye vissza erőszakkal elrabolt földjét, erdejét, jószágát, hanem a törvény eszközével harcol a jussáért. Azért, hogy egy méltányosabb rendben, nem másodrendű polgárként, autonóm módon maga igazgathassa a saját sorsát. Abban az integrálódó Európában, amely esetleg jóváteheti a trianoni gyalázatot, és amelyben végre egyesülhetnek a szétszaggatott nemzetrészek, s végre begyógyulhassanak a kisebbségi méltánytalanság sebei. Az irigység és a gyanakvás helyett a románság, politikusainak rövidlátása ellenére, kénytelen lesz felismerni, hogy az integrálódás közös, és nem csupán magyar érdek. Minél előbb megtörténik ez, annál hamarabb lehet elindulni együtt Európába. Mert másfelé számunkra nem vezet út.

ORBÁN Ferenc
A szerző író, újságíró, publicista